

ДОРОСЛІ ДИТЯЧІ ОПОВІДАННЯ РЕД'ЯРДА КІПЛІНГА

Ред'ярд Кіплінг народився 1865 року в колоніальному Бомбеї (нині Мумбаї, Індія). Малим він потрапив на Батьківщину в Англію, де виховувався у місцевій родині, далеко від батьків. Там же в Англії він згодом навчався у військовому коледжі, а у шістнадцять років (1881 рік) майбутній Нобелівський лауреат опинився у Лагорі на посаді кореспондента місцевої газети. Саме звідтоді він подорожував Індією, Пакистаном, Афганістаном, Бірмою — британськими колоніями, куди кликала його професія журналіста. Однак писав він не лише репортажі та звіти, а й дотепні вірші та правдиві оповідання, які час від часу вдавалося опублікувати на шпальтах газети чи місцевих часописів. Саме в цей час і запрошує читача книжка «Місто Снів».

Талант двадцятирічного кореспондента Ред'ярда Кіплінга не одразу привернув увагу публіки. Між тим, у 1886 році найдотепніші вірші-шпигачки Кіплінга було опубліковано спонсорським коштом невеличкою книжечкою «Департаментські пісеньки». Мізерний наклад розійшовся миттєво, того ж року книжку було перевидано. Подейкують, що завдяки гострому перу Кіплінг нажив собі немало ворогів — надто вже промовистими та яскравими були деякі герої його сатиричних віршів!

У період з 1887 по 1889 рік Кіплінг став редактором тижневика, постійним дописувачем «The Pioneer», а згодом — його спеціальним кореспондентом. У 1888 році з'явилася перша прозова книжка — збірка оповідань «Прості історії з гір» («Plain Tales from the Hills»). Наскільки свіжими та зухвалими були Кіплінгові вірші, настільки ж сміливою та відвертою виявилася його проза. Звісно, багато хто ганив її за репортажність, увагу до життя низів суспільства, побуту солдатів і колоніальних реалій, писати про які доти було не дуже заведено. Водночас, саме ці риси і привернули до оповідань Кіплінга увагу мільйонів читачів, зробили його популярним не лише в Індії, а й далеко за океаном. Можна сказати, що Англія з нетерпінням чекала на прибуття літературної сенсації, якою став Кіплінг у 23 роки...

А допомогла Кіплінгу повернутися до Англії місцева залізнична компанія Віллера. Маючи монополію на продаж друкованої продукції на залізничних станціях, ця компанія запустила серію видань під загальною назвою «Залізнична бібліотека». Перші книжечки серії склали саме оповідання Кіплінга, а обкладинки для них намалював його батько — Джон Локвуд Кіплінг. Дуже жаль, що ці обкладинки ще при першому читанні зношувались, а книжечки — розлазилися. За задумом видавця, видання мали бути дешевими,

щоби кожен міг їх придбати, і недовговічними — щоби не шкода було потім викинути. Серію так і називали — «прочитай-і-викинь». Книжечки коштували недорого — одну рупію кожна, та, попри те, вже наприкінці 1889 року Кіплінг прибув у Лондон і орендував квартиру на Вільєрс-Стріт у Стренді.

Збірку «Місто Снів» відкриває одна з книжечок «Залізничної бібліотеки», а саме — «Малий Віллі-Вінкі та інші дитячі історії». Що ж це за такі дитячі історії для дорослих, написані двадцятирічним юнаком, журналістом-початківцем, випускником військового коледжу? Спробуймо розібратись.

* * *

Найперше оповідання «Чорний Баранець» є частково автобіографічним і описує (хтозна!) незгоди маленького Радді у прийомній родині в негостинній Англії. Принаймні, на схилі віку в автобіографії «Кілька слів про себе» Кіплінг підтвердить реальність подій, змальованих у «Чорному Баранці».

Власне, з Панчем і Джуді — героями оповідання — читач уже знайомий. Не так давно у видавництві «Навчальна книга — Богдан» з'явилася дитяча книжка «Казки на всі смаки». Там Панч у обіймах люблячої індійської нянечки слухає чарівну казку про принцесу з глека, а наприкінці розливає улюблені мамині парфуми. Однак Панчеві (прототипом якого є сам Ред'ярд Кіплінг у дитинстві) судилося покинути і затишну Індію, і родинне тепло. Вважалося, що англійські діти, навіть народжені у колоніях, мусять здобувати освіту на батьківщині — в Англії. Відтак, двоє дітей на кілька довгих років опиняються далеко від дому в місті Саутсі у чужій родині. Англійські літературні критики не надто високо цінують «Чорного Баранця» саме через його автобіографічність. Але гострі переживання хлопчика знаходять відгук у душах уже не одного покоління читачів. Звісно, ця «дитяча» історія на ділі виявляється зовсім не дитячою.

Так само не дитячим виявляється і оповідання-замальовка «Його Високість», яке по суті є розповіддю про ревності у подружній парі. Тільки подано цю трагедію через призму сприйняття дитини. Так само дитячими очима можна поглянути на світ, читаючи титульне оповідання «Малий Віллі-Вінкі». Читача не покидає враження, що таких дітей, як Тобі та Віллі, на світі просто бути не може, але водночас їхні особистості захоплюють і зачаровують.

Персіваль Вільям Вільямс (так насправді зветь маленького Віллі) — це полковничий синок, на якого у буквальному сенсі молилися увесь полк. Як впливає військова муштра на дитячу свідомість і до яких висновків може підштовхнути табірне виховання малу дитину — усе це міг вигадати і розповісти лише Кіплінг.

А ось читачам, які слідкують за виданнями книжок Кіплінґа у видавництві «Навчальна книга — Богдан» буде цікаво побачити військовий табір зсередини і спробувати вгадати, чи не родич бува той вальтер, на якому мчала за річку міс Аллардайс, давньому знайомцеві — верховому австралійському коневі, одному з оповідачів історії «Слуги Її Величності»? До слова, це оповідання Кіплінґ напише ще нескоро — за десять років, а в українському перекладі воно вперше з'явилося у книжці «Легенди з Книги Джунґлів».

Життя військового табору у найогидніших його проявах зустріне читача і на сторінках оповідання «Барабанщики Передового Заднього». Цього разу героями виступлять підлітки — однолітки Кіплінґового Кімбола О'Гари, чи просто Кіма, роман про якого згодом стане останнім твором письменника на індійську тематику. Історію, яка так і зветься — «Кім», також опубліковано українською, тож оповідь про двох малих гульвіс Лью та Джакена — це ще одна нагода зазирнути в казарму і познайомитися з барабанщиками, над якими навіть Кімові було би нелегко позбиткуватися.

Характери хлопчаків викликають симпатію, а ось ідеї, які Кіплінґ пропагує у оповіданні «Барабанщики Передового Заднього», можуть не на жарт шокувати сучасного читача. Оповідання починається розлогим розумуванням автора про військову справу, яке нині виглядає анахронізмом, а ставлення наратора до бойових втрат як неприємного, але обов'язкового атрибуту існування Імперії, взагалі не вкладаються у голову. Те, як Кіплінґ розуміє героїзм, що він вважає обов'язком і справою честі — це надзвичайно пізнавальні моменти, які змушують замислитися нас теперішніх.

До речі, «Малий Віллі-Вінкі» теж не лише історія про кумедного хлопчача. Здається, підтекстів не треба довго шукати — пояснення на поверхні. Кіплінґова біла дитина, дитя панівної раси, здатна залякати дюжину озброєних дикунів. Однак... не все так просто. Можливо, ХХІ століття може стати гарним часом для пошуку нових смислів у оповіданнях Кіплінґа, навіть якщо його сучасники їх не читували.

Останнє оповідання збірки — «Хмизяний хлопчик» — написане значно пізніше за решту, у 1898 році. Його створив письменник, який уже виїхав з Індії, але ще не знайшов свого місця у Англії. Відтак, оповідання складається частково з індійських, а частково з англійських вражень. Тут є і спогади маленького Ред'ярда, який — він сам згадує про це у своїх мемуарах — таки мав нагоду побувати в Оксфорді в театрі; зринають на мить шкільні роки разом зі Сталкі та його командою у військовому коледжі... Щоправда, згадано про них лише побіжно. Хто хотів би почитати більше про навчання головного героя «Хмизяного хлопчика» Джорджі, той нехай відшукає на полицях збірки оповідань «Сталкі та його команда» і «Нові пригоди Сталкі та його команди». До речі, у час перебування в Індії Джорджі разуче нагадує того самого Сталкі, про чий дорослі командирські

подвиги йшлося у оповіданні «Раби лампи, ч. 2» (із книжки «Сталкі та його команда»). «Англійська» частина оповідання сконструйована з вражень від гостин у батьків. На старості Джон Локвуд та Еліс Кіплінґи оселилися в Англії, і саме їхній дім і їхній сад стали прототипами садиби батьків Джорджі.

Що ж до самої історії, то вона безумовно нав'язана модою на спіритизм, яка захопила Англію кінця XIX століття. Адже Джорджі, який живе насиченим життям молодого офіцера, водночас є і химерним «Хмизяним хлопчиком» зі сну... Такий дивний синтез казки і вигадки перетворився у дивовижне оповідання, яке згодом виходило окремим невеличким томиком із самобутніми ілюстраціями Фредеріка Таунсенда (1868–1920 pp). Ці ілюстрації відтворено і у нашому виданні. До речі, те, що на межі XIX і XX століть видавець міг дозволити собі видання одного-єдиного оповідання у цупкій палітурці та ще й з дорожущими кольоровими малюнками — красномовно свідчить про популярність Кіплінґа, власне цього оповідання, ну і трохи містичних вчень у тодішній Англії.

А про популярність Кіплінґа у сучасній Україні свідчить те, що вірш, якого Кіплінґ вплив у оповідь про «Хмизяного хлопчика», став піснею. Виконує її Кирило Булкін, а послухати її може кожен покупець цієї книжки за кодом на зворотному боці обкладинки. Пісня зветься «Місто Снів», так само, як і наша книжка.

Це вже не перша книжка у серії творів Кіплінґа українською, започаткованій видавництвом «Навчальна книга — Богдан». І найперша, цілком складена з «дорослих» оповідань. А ще — вона точно не остання, адже саме дорослі оповідання Кіплінґа принесли йому колись славу, і — водночас — саме вони найменш відомі українському читачу. Попередня добірка дорослих оповідань Кіплінґа з'явилася далекого вже 1979 року. Вона називалася «Місто страшної ночі» і під тією ж назвою була перевидана у 2011 році. Схоже, настав час позначити нове місто на мапі цієї дивовижної країни, ім'я якій — Ред'ярд Кіплінґ.

Володимир Чернишенко

Малий Віллі-Вінкі та інші історії про дітей¹

МАЛИЙ ВІЛЛІ-ВІНКІ

Повністю його звали Персіваль Вільям Вільямс, але якось у книжці дитячих віршиків він натрапив на інше ім'я, яке поклало край імені, даному при хрещенні. Айя, служниця його мами, кликала його Віллі-баба, та оскільки він нечасто звертав увагу на те, що там каже айя, то її мудрість мало чим помагала.

Його тато був полковником 195-го полку, і щойно Малий Віллі-Вінкі виріс досить, аби розуміти тонкощі армійської дисципліни, полковник Вільямс одразу поставив малого в її тісні рамки. Та й не було іншого способу дати дитині раду. Коли він протягом тижня добре поведився, то отримував справедливую платню, коли поведився кепсько — у нього відбирали його нашивку за чемність. Переважно він поведився погано, адже Індія відкриває для шестирічної дитини безліч можливостей для поганої поведінки.

Діти не люблять фамільярності від чужинців, а Малий Віллі-Вінкі був досить звичайною дитиною. Зате як уже роззнайомиться, то тане. Брендіс, молодший офіцер 159-ого полку, сподобався йому з першого погляду. Якось Брендіс прийшов до полковника на чай, коли Малий Віллі-Вінкі саме заробив нашивку за те, що не ганяв курей подвір'ям. Він похмуро вивчав Брендіса більше десяти хвилин, а потім виголосив свої висновки:

— Ти мені до душі, — неквапом промовив він, злязачи з крісла і підходячи до Брендіса. — До душі. Назву тебе Коппі, бо у тебе копиця на голові. Ти не проти бути Коппі? Це че'ез колі' волосся, 'озумієш?

Це була одна з найприкріших особливостей Малого Віллі-Вінкі. Він дивився на чужинця якийсь час, а потім — без попереджень та пояснень — давав тому

¹ Перекладено за виданням: Wee Willie Winkie and other child stories, Penguin Classics. — 1989. — Р. 432.

кличку. І та кличка приставала, як реп'ях. І жодні полкові покарання не могли його від того відучити. Він втратив свою нашивку за чемність, охрестивши комісарову жінку «Попс», але не в силах полковника було примусити полк відмовитися від цієї клички. Так місіс Колен лишилася Попс, аж доки не переїхала. Отак і Брендіса було названо Коппі, а небавом його так називав уже цілий полк.

До кого прихилився Малий Віллі-Вінкі, тому щасливчику заздрили всі, і в строю, і поза ним. І у тому не було злості чи користолюбства. Просто «полковничий синок» був місцевим ідолом. Хоча красивим Малого Віллі-Вінкі не назвеш. Його лице всуціль рясніло веснянками, а коліна постійно були розбиті, і попри марні материні благання, він наполягав, щоб його золоті кучері обстригали коротко, як водиться в армії.

— Хочу зачіску, як у се'жанта Тамміла, — сказав Малий Віллі-Вінкі і, зі згоди його батька, жертву було принесено.

Через три тижні дитячого захоплення лейтенантом Брендісом, — а ми тепер для зручності зватимемо його Коппі — Малий Віллі-Вінкі почав зауважувати недоступні його розумінню речі.

Молодий лейтенант відповідав на прихильність малого з інтересом. Коппі дозволив йому цілих п'ять дивовижних хвилин поносити свою шаблю, заввишки, як сам Малий Віллі-Вінкі. Коппі пообіцяв йому цуценя тер'єра. І нарешті Коппі посвятив його у таємниче священнодійство гоління. Ба ні, більше — Коппі сказав, що навіть він, Малий Віллі-Вінкі, свого часу доросте до права стати щасливим володарем коробочки з блискучими лезами, срібної мильниці і помазка зі срібною ручкою — бризкощітки, як казав Малий Віллі-Вінкі. Та й узагалі, в усьому полку не було нікого, не враховуючи батька-полковника, який мав владу давати й відбирати нашивки за чемність, і у половину такого мудрого, сильного і геройського, як Коппі, котрий мав на грудях медалі за Афганістан та Єгипет. Але ж тоді — як міг Коппі припуститися такого нечоловічого та слабкодухого гріха — поцілувати «велике дівчисько» міс Аллардайс, і то з охотою! Зранку на вправах із верхової їзди він побачив, як Коппі це робив. Але, як водиться у джентльменів, а Малий Віллі-Вінкі був джентльменом, він хутко розвернув коня і поїхав назустріч грумові, щоб і грум не бачив тієї ганьби.

За звичайних умов малий би обговорив це зі своїм татом, але він інстинктивно розумів, що у цьому питанні спершу краще проконсультуватися з Коппі.

— Коппі! — гукав Малий Віллі-Вінкі раннім ранком під вікнами бунгало, де жив молодший офіцер. — Треба погово'яти!

— То заходь, синку, — озвався Коппі, який саме снідав у оточенні своїх псів. — У яку халепу ти вскочив цього разу?

Малий Віллі-Вінкі не робив нічого поганого цілих три дні, а отже був сама доброчесність.

— Ось я нікуди не вскочив, — сказав він, уможовчуючись у високе крісло із вдаваною нескvapністю полковника, втомленого після тривалої муштри.

Сховавши веснянкуватого носа в чашку і шмиглюючи очима над обідком, він спитав:

— Скажи мені, Коппі, чи це правильно — цілувати великих дівчат?

— На Бога! Ти рано починаєш. І кого ж ти зібрався цілувати?

— Нікого. Моя мама завжди мене цілує, якщо я не встигаю вивернутись. Але це не по-справжньому, не так, як ти цілував велике дівчисько майо'а Алла'дайса вчо'а зранку біля каналу.

Коппі нахмурич чоло. Він і міс Аллардайс ужили всіх можливих заходів, і їхні заручини лишалися таємницею ось уже два тижні. Були вагомі й категоричні причини, через які майор Аллардайс не мусив знати про них іще принаймні місяць, і ось на тобі! — малий проноза уже розвідав аж занадто багато.

— Я бачив тебе, — спокійно повідомив Малий Віллі-Вінкі. — Але саїс¹ — ні. Я казав йому «Хут джао!»

— Ого, та ти маєш кебету, маленький урвителью! — простогнав Коппі, не знаючи, чудуватися йому чи лютувати. — І скільком тут уже про це відомо?

— Тільки мені. Ти ж не сказав нікому, як я хотів покататись на бику, коли мій поні закульгав. І я подумав, ти не хотів би, щоби про це знали інші.

— Вінкі! — радісно заговорив Коппі, зриваючись з ніг і потискаючи маленьку дитячу долоньку. — Ти найкращий з усіх добрих друзів! А тепер слухай. Ти не можеш цього зрозуміти. Одного дня... А, щоб йому, як же тобі пояснити? Одного дня я одружуся з міс Аллардайс, і вона тоді стане місис Коппі, як ти кажеш. Якщо ж твою молоду уяву так бентежить цілування великих дівчат, то розкажи своєму батькові.

¹ «Саїс» — грум, «хут джао» — іди геть.

— І що тоді буде? — запитав Малий Віллі-Вінкі, який був твердо впевнений у всемогутності свого тата.

— У мене будуть неприємності, — зізнався Коппі, відчайдушно викидаючи єдиний козир перед гравцем із самими тузами.

— Тоді я не буду, — просто сказав Малий Віллі-Вінкі. — Але мій тато казав, що чоловікам не личить постійно цілуватися, і я не думав, що *ти* таке будеш 'обити.

— Я ж не постійно цілуюся, друже! То я так, коли-не-коли... І ти, коли виростеш, теж це робитимеш. Твій тато мав на увазі, що не годиться весь час цілувати маленьких хлопчиків.

— Ага! — Малий Віллі-Вінкі закивав головою, нарешті розраджений. — Це як б'изкоцітка?

— Точно так! — похмуро кивнув Коппі.

— Але я не думаю, що колись захочу цілувати великих дівчат, ніяких, крім моєї мами. А її ж я цілувати *мушу*, ну, ти 'озумієш.

На якийсь час запала тиша. Урвав її Малий Віллі-Вінкі.

— Тобі *тобоється* ця велика дівчина?

— Понад усе! — кинув Коппі.

— Більше, ніж Дзвоник, чи Мачо... чи я?

— Вона мені не так подобається, — пояснив Коппі. — Бачиш, одного дня міс Аллардайс належатиме мені, а ось ти — виростеш і будеш командувати полком, і все таке інше. Бачиш, наскільки все відрізняється?

— От і добре! — сказав Малий Віллі-Вінкі, підводячись. — Якщо тобі *тобоється* велика дівчина, то я нікому не скажу. А за'аз я повинен іти.

Коппі також підвівся й провів свого малого гостя до дверей, сказавши наостанок:

— Ти найкращий у світі друг, Вінкі. А тепер скажу тобі ось що. За тридцять днів з цього дня ти зможеш розповісти про все всім і кожному, кому схочеш.

Отож, таємниця заручин Брандіса й Аллардайс залежала від слова малої дитини. Та Коппі, який добре знав уявлення Малого Віллі-Вінкі про чесність, тим не турбувався, бо вірив, що малий не зламає обіцянки. Між тим, хлопчак почав виявляти незвично багато уваги до міс Аллардайс, і що більше звужувалося коло його спостережень, то більше ніяковіла юна леді, адже хлопчак завів звичку подовгу і некліпно вдивлятися в неї. Малий намагався збагнути, чого це Коппі заманулося її цілувати. Вона й близько не була така гарна, як мама Малого Віллі-

Вінкі. З іншого боку, вона була власністю Коппі й мала свого часу йому належати. Відтак, у розумінні малого, з нею належало обходитися з не меншою шанобою, як із шаблею Коппі чи його револьвером.

Думка про те, що вони з Коппі мають спільну таємницю, зробила Малого Віллі-Вінкі «чемним» на цілих три тижні. А тоді зрештою батько Адам¹ взяв своє і Малий Віллі-Вінкі розклав у саду, як він це назвав, «таборове багаття». Хіба міг він передбачити, що одна з маленьких летючих іскорок підпалить невеликий полковників сінник і спопелить тижневий запас сіна для коней? Розплата була миттєвою та раптовою — позбавлення нашивки за чемність і — ще гірше — дводенне ув'язнення в казармі (у будинку та на веранді), та ще й без права на побачення з батьком.

Цей вирок він прийняв, як чоловік, яким старався бути, вгамував тремтіння нижньої губи, віддав честь, а потім, щойно вийшовши з кабінету, помчав ревіти в подушку у своїй дитячій, яку сам звав не інакше як «мій барак». По обіді прийшов Коппі й спробував утішити арештанта.

— Я під а'ештом, — похмуро відказав він. — І мені не можна до тебе гово'ити.

Раннім ранком наступного дня Малий Віллі-Вінкі видерся на дах будинку — це йому було дозволено — і побачив, як міс Аллардайс їде кудись верхи.

— Куди ти їдеш? — загукав Малий Віллі-Вінкі.

— За річку, — гукнула у відповідь вона і потрюхикала далі.

А треба сказати, що район, у якому дислокувався 195-ий полк, з півночі межував із річкою, яка, щоправда, на зиму пересихала. З ранніх літ Малому Віллі-Вінкі забороняли ходити за річку, та що там казати — навіть Коппі (майже всемогутній Коппі) ніколи туди не ходив. Малому Віллі-Вінкі колись читали з великої блакитної книжки казку про принцесу і гоблінів — чудернацьку історію про край, де гобліни постійно ворогували з людськими дітьми, аж доки їх не подолав такий собі Карді². З того часу малий був певен, що на тих лисих чорно-фіалкових пагорбах за рікою мешкали саме гобліни, хоча, сказати правду, усі в поселенні казали, що там мешкають лихі люди. Навіть у його власному домі нижні половини вікон було

¹ Йдеться про молитву «Боже милосердний, зроби так, щоб упокоївся старий Адам у цій дитині й постав новим чоловіком», уживану при хрещенні хлопчиків.

² Йдеться про книжку Джорджа Макдональда «Принеса і гобліни». Історія порятунку принцеси від гоблінів хоробрим Карді — сином гірника, увійшла до серії «Добрі речі для малечі» (1871).